

Behandling av psykiske lidelser hos personer med alvorlig og dyp utviklingshemming

Arvid Nikolai Kildahl
Psykologspesialist/PhD

“Philip” (Kildahl et al., 2021)

- 16 år, autisme, alvorlig utviklingshemming
- Alvorlig selvskading i form av hodedunking (>20 episoder i døgnet)
- Akutt innleggelse
- Seks ukers varighet

“Philip” (Kildahl et al., 2021)

OPEN ACCESS [Check for updates](#)

Case study: identification of anxiety and subsequent intervention in an adolescent male with autism, severe intellectual disability and self-injurious behaviour

Arvid Nikolai Kildahl^{1,2} , Trine Lise Bakken¹, Espen Arnfinn Winther Matre¹, Jane Margrethe Askeland Hellerud¹, Maria Hagen Engebretsen¹ and Sissel Berge Helverschou²

¹Regional Section Mental Health, Intellectual Disabilities/Autism, Oslo University Hospital, Oslo, Norway;

²NevSom Norwegian Centre of Expertise for Neurodevelopmental Disorders and Hypersomnias, Oslo University Hospital, Oslo, Norway

Introduction: Anxiety disorders are highly prevalent in individuals with autism spectrum disorder (ASD), but knowledge is limited regarding identification and treatment of these disorders in individuals with ASD and more severe levels of intellectual disability (ID). The current case study aims to explore and describe the inpatient, psychiatric assessment in an adolescent male with ASD, severe ID and self-injurious behaviour (SIB) who was diagnosed with a co-occurring anxiety disorder. The study further aims to explore the implications of this diagnosis for subsequent intervention and care, including management of SIB.

Materials and methods: Case study including multimodal, psychiatric assessment and subsequent intervention.

Results: Following changes in care strategies attempting to incorporate the understanding of anxiety/trauma as contributing to SIB, a reduction of SIB was observed, and this reduced frequency was maintained when the patient was discharged from the inpatient setting.

Conclusions: Though no causal inferences are possible, these experiences indicate that further research is needed regarding possible associations between SIB and anxiety in individuals with ASD, including implications for treatment. Experiences from the current case further indicate that it is possible to recognize and diagnose anxiety disorder in complex cases involving ASD, severe ID, limited verbal language skills, and severe SIB.

Keywords: autism; severe intellectual disability; anxiety; assessment; treatment; self-injurious behaviour

Retningslinjer/veiledere

- Ingen spesifikke norske retningslinjer
- NICE-guideline NG54 (2016): Samme behandling som andre med samme psykiske lidelse, men tilpasninger for styrker, funksjonsnivå og kontekst. Viktig å involvere og samarbeide med familie og andre omsorgspersoner.
- Vereenooghe et al. (2018): *Clinicians therefore must work on the basis of general population evidence, while researchers work to generate more precise evidence for people with severe and profound intellectual disabilities.*
- De generelle retningslinjene for utredning/behandling av spesifikke psykiske lidelser må antas å gjelde også for denne gruppen, også i Norge.

Rett til psykisk helsehjelp – Prioriteringsveileder, habilitering for voksne

- For mennesker med moderat/alvorligere utviklingshemning og mistanke om psykisk lidelse vil det være formålstjenlig med et samarbeid mellom psykisk helsevern og habilitering av voksne i spesialisthelsetjenesten om utredning og behandlingstiltak. Det er store regionale forskjeller med hensyn til både kompetanse i tjenestene og hvordan tilbudet er organisert, og en ansvarsavklaring er nødvendig for å oppfylle helseforetakenes forpliktelser. Alle pasientgrupper som nevnes i prioriteringsveilederen for habilitering av voksne i spesialisthelsetjenesten hvor det er mistanke om psykiske lidelser, har som alle andre pasienter rett til å få vurdert sin helsetilstand fra psykisk helsevern.

Rett til psykisk helsehjelp – Prioriteringsveileder, habilitering for voksne

- For mennesker med moderat/alvorligere utviklingshemning og mistanke om psykisk lidelse vil det være **formålstjenlig med et samarbeid mellom psykisk helsevern og habilitering av voksne i spesialisthelsetjenesten om utredning og behandlingstiltak**. Det er store regionale forskjeller med hensyn til både kompetanse i tjenestene og hvordan tilbudet er organisert, og en ansvarsavklaring er nødvendig for å oppfylle helseforetakenes forpliktelser. Alle pasientgrupper som nevnes i prioriteringsveilederen for habilitering av voksne i spesialisthelsetjenesten hvor det er mistanke om psykiske lidelser, har som alle andre pasienter rett til å få vurdert sin helsetilstand fra psykisk helsevern.

Rett til psykisk helsehjelp – Prioriteringsveileder, habilitering for voksne

- For mennesker med moderat/alvorligere utviklingshemning og mistanke om psykisk lidelse vil det være **formålstjenlig med et samarbeid mellom psykisk helsevern og habilitering av voksne i spesialisthelsetjenesten om utredning og behandlingstiltak**. Det er store regionale forskjeller med hensyn til både kompetanse i tjenestene og hvordan tilbudet er organisert, og en ansvarsavklaring er nødvendig for å oppfylle helseforetakenes forpliktelser. **Alle pasientgrupper som nevnes i prioriteringsveilederen for habilitering av voksne i spesialisthelsetjenesten hvor det er mistanke om psykiske lidelser, har som alle andre pasienter rett til å få vurdert sin helsetilstand fra psykisk helsevern.**

Behandling av psykiske lidelser

- Tre søyler
 - Medikamentell behandling
 - Psykoterapeutisk behandling
 - Miljøterapi
- Aspekter som vanligvis ivaretas innenfor en tilnærming må noen ganger overføres til en annen (typisk psykoterapi -> miljøterapi)

Spesifikk evidens for personer med alvorlig utviklingshemming

- Utfordring: Minoritet i minoriteten. «Forsvinner» i større utvalg av personer med utviklingshemming. Få spesifikke studier.
- Vereenoghe et al. (2018): Review, fem studier, tre medikamentelle og to psykologiske.
- Mevissen et al. (2011), Hoogstad et al. (2024): EMDR virksomt ved post-traumatisk stresslidelse?
- Langdon et al. (2024): Tilpasning av angstbehandling med CBT, blant annet ved involvering av ansatte/omsorgspersoner
- Kildahl et al. (2021), Kildahl & Jørstad (2022): Miljøterapeutiske strategier for angst/traume
- Hellerud et al. (in prep.): Signifikant symptomreduksjon i løpet av behandlingsforløpet

Hva tilpasser vi? (Karlsen et al., 2025)

- Organisering og samarbeid
- Struktur og forutsigbarhet
- Lenger tid til spesifikke intervensjoner, inkludert medikamentell behandling
- Fasilitere terapeutisk allianse
- Tilpasse kommunikasjon

Tilgang til psykisk
helsehjelp for voksne
pasienter med
utviklingshemming

Andre aspekter som må ivaretas (Karlsen et al., 2025)

- Sikre sikkerhet/trygghet og forutsigbarhet i hverdagen
- Sikre tilgang til passende kommunikasjonsstrategier og at personen blir forstått
- Bygge og opprettholde personlige relasjoner
- Tilstrekkelig støtte i daglige aktiviteter, sosialisering og selvregulering
- Medikamentbruk i overensstemmelse med diagnose? (Shankar et al., 2019)

“Philip” – 7 prinsipper

1. Opplevd oversikt og kontroll, spesielt ved håndtering av selvskading
2. Redusere angst før eskalering til selvskading, bruk av positiv distraksjon/motbetinging. Hierarkisk system.
3. Observere initiativ til begynnende selvregulering. Følge opp.

“Philip” – 7 prinsipper

- 4. Lavaffektiv tilnærming på tvers av atferd/situasjon/person. Ignorering av annen problematisk atferd.
- 5. Forsterke verbale initiativer og annen kommunikasjon, i den grad mulig.
- 6. Introdusere positiv aktivitet, uten betingelser.

“Philip” – 7 prinsipper

7. Unngå uklarhet/uforutsigbarhet, organisere aktivitet ut fra Philips perspektiv. Unngå venting/dødtid.

->Spesifikke fokusområder knyttet til observasjoner av vansker hos Philip

“Philip” (Kildahl et al., 2021)

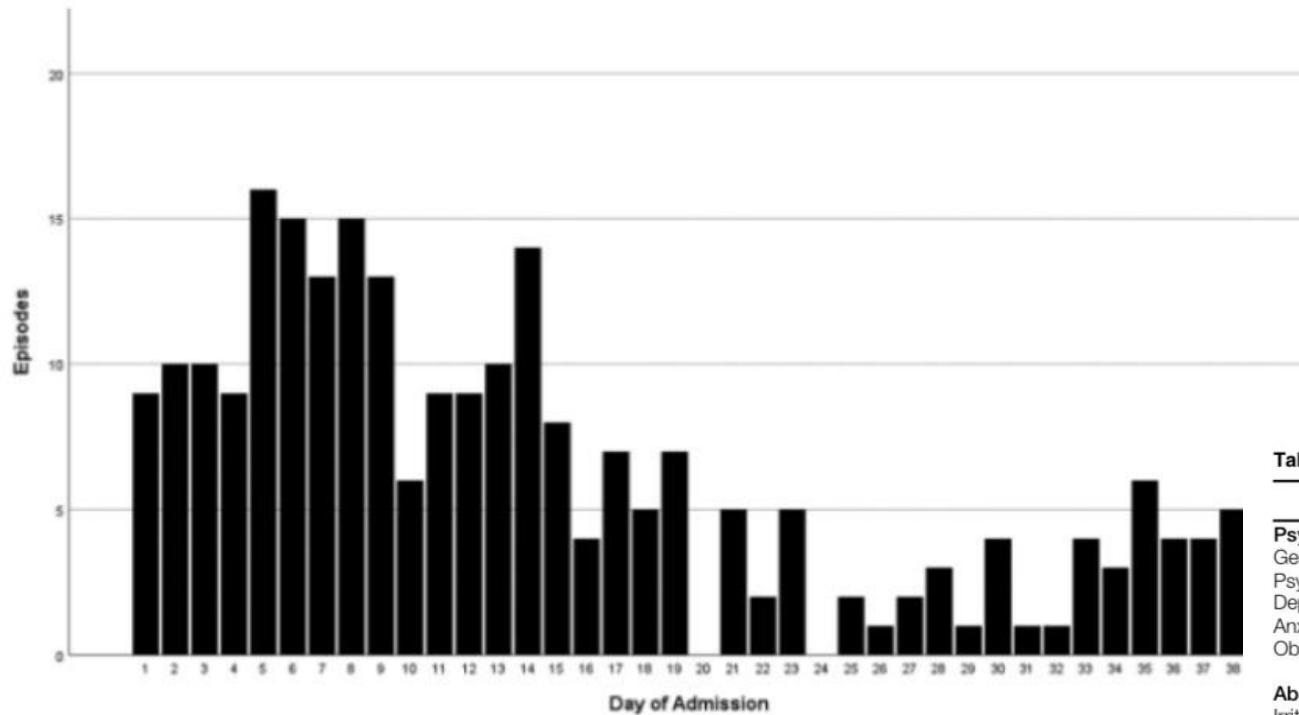

Table 1. PAC and ABC scores at admission, discharge and follow-up, with reliable change index (RCI).

	Cut-off	Admission	RCI	Discharge	RCI	Six months after discharge
Psychopathology in Autism Checklist (PAC)						
General Adjustment Problems	2.0	2,9'	3.21*	1,8	-0.58	2,0
Psychosis	2.3	2,7'	2.30*	1,9	0.58	1,7
Depression	2.0	2,0'	0.26	1,9	0.52	1,7
Anxiety	1.8	3,2'	3.88*	1,5	0.69	1,2
Obsessive-Compulsive Disorder	2.4	2,6'	3.10*	1,4	-0.78	1,7
Aberrant Behavior Checklist (ABC)						
Irritability		30	6.17*	12	-2.06*	18
Lethargy		5	1.03	2	-0.69	4
Stereotypy		14	2.59*	10	-0.65	11
Hyperactivity		28	4.50*	14	0.00	14
Inappropriate Speech		11	5.11*	3	-5.11*	11

Note. Scores on or above cut-off on the PAC are marked by an apostrophe. PAC and ABC scores at admission and discharge are averages from those completed by ward staff. For follow-up, one professional caregiver in Philip's home scored the instruments. Norm data for calculations of the RCI were retrieved from Helverschou *et al.* (2009) and Halvorsen *et al.* (2019). An RCI of 1.96 or greater indicates statistical significant change at the $p < .05$ level and is marked by an asterisk.

Eksemplet selvskadende atferd

- Teoretisk: *internaliseringssymptomer x selvregulering* (Ferguson et al., 2025)
- Samtidige reduksjoner i selvskadende atferd og angst i 8/10 saker (Rysstad et al., in press)
- Endringer i angst-, depresjons- og OCD-symptomer predikerer endringer i selvskadende atferd gjennom behandlingsforløpet ($n = 70$; Kildahl et al., in prep.)

Alvorlige psykiske lidelser

- Bipolar lidelse, schizofreni – forekommer også hos personer med alvorlig utviklingshemming. Bl.a. knyttet spesifikk risiko til noen genetiske syndromer (Kohlenberg et al., 2020).
- Vil vanligvis kreve intervensjon både miljøterapeutisk og medikamentelt (Rysstad et al., 2022, in press; Bakken et al., 2025 mv.). Krever struktur og forutsigbarhet i timing og innføring av ulike tiltak, etterprøvbarhet og *systematikk i evaluering* (Kildahl et al., 2024).

Konklusjoner

- Mye arbeid gjenstår, mye vi ikke vet eller forstår
- Begynnende forskningsmessig evidens og mye klinisk erfaring med at behandling kan tilpasses og har effekt – noe annet ville vært overraskende
- Samme behandling som andre med samme psykiske lidelse, men *tilpasset*
- Tilpasning av miljøterapi: Medmenneskelighet, forsøke å forstå hvordan situasjoner oppleves for den andre. Krever at vi også klarer å ta inn over oss dyp smerte og fortvilelse som det ikke alltid finnes noen umiddelbar løsning på.

Nasjonal kompetansetjeneste for utviklingshemning og psykisk helse

Nasjonal kompetansetjeneste for utviklingshemning og psykisk helse er etablert for å bygge opp og spre kunnskap og erfaring om utredning og behandling av mennesker med utviklingshemning/autisme og samtidig psykisk lidelse.

[Kontakt oss →](#)

Om oss	Utredning	Diagnoser	Behandling
Referansegruppe →	Om pasientgruppen →	Kort innføring i diagnosene →	Kort om behandlingsmetoder →
Handlingsplan →	Atferdsekvalenter →	Stemningslidelse →	Om pasientgruppen →
Kvalitetssystem →	Læringsressurser →	Angstlidelse →	Psykososial behandling →
Fagnettverk →	Utredningsforløp →	Psykoselidelse →	Legemiddelbehandling →
Prosjekter →		Tvangslidelse, OCD →	Læringsressurser →
Ansatte i kompetansetjenesten →		Posttraumatisk stresslidelse, PTSD →	

Nasjonal kompetansetjeneste for utviklingshemning
og psykisk helse

Oslo universitetssykehus HF -
Helse Sør-Øst

Kartleggingsverktøy for personer med autisme og psykisk lidelse

Det kan være utfordrende å kartlegge eventuell psykisk lidelse hos personer med autisme. En av årsakene er at symptomoverlappning og atypiske eller idiosynkratiske symptomer kan føre til diagnostisk overskygging.

Til tross for dette er det utviklet svært få instrumenter for generell vurdering av psykisk helse hos denne gruppen. Konsekvensen av dette

Applicability and Psychometric Properties of General Mental Health Assessment Tools in Autistic People: A Systematic Review

[Open Access](#) | [Open Access](#) | [Published Online 2024](#)
(2024) | [Download Article](#)

[Download PDF](#) | [View Full Access to the Article](#)

[Background](#) [Methods](#) [Results](#) [Conclusions](#) [References](#) [Full Text](#) [Download Article](#)

[100](#) Access | [0](#) Citations | [0](#) Reviews

Abstract

In recent years, there has been a proliferation of instruments for assessing mental health (MH) among autistic people. This study aimed to review the psychometric properties of broadband instruments used to assess MH problems among autistic people. In accordance

Besøk NKUPs nettside, NKUP.no

Meld deg på vårt nyhetsbrev

